

İRAN- SUUDİ ARABİSTAN NORMALLEŞMESİNE KARŞI İSRAİL'İN TEPKİSİ

KYRYLL STURMAK

Yüksek Lisans ESOĞÜ

“

İran-Suudi Arabistan normalleşmesine ilişkin haber dünya kamuoyunda karışık tepkilere yol açmıştır. Mesela, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS ülkeleri İran-Suudi ilişkilerinin normalleşmesini oldukça sıcak karşılarken, Batılı ülkeler “ebedi iki rakibin” arasındaki hızlı yakınlaşmadan ve Çin’in müzakerelerdeki arabuluculuğundan endişe duymuşlardır. İlk günlerde İsrail Dışişleri Bakanlığı normalleşmeye dair herhangi bir yorum yapmayı reddetmiştir.

”

10 Mart Cuma günü New York Times bu şekilde bir yazıyla başlamıştır: “Suudi Arabistan ve İran, Çin’in acabuluculuğunda yedi yıllık bir ayrılığın ardından diplomatik ilişkileri yeniden tesis etmek üzere anlaşmaya varmış [...] İki ülke güvenlik iş birliği anlaşmasının yanı sıra eski ticaret, yatırım ve kültür anlaşmalarını da yenilemeyi kabul etmiştir.” Aynı gün İran Ulusal Güvenlik Yüksek Konseyi Sekreteri

Ali Şamkhani ve Suudi Arabistan Ulusal Güvenlik Danışmanı Mu-saad bin Mohammed el-Aiban, iki Körfez gücü arasındaki ilişkilerin yenilenmesini müzakere etmek üzere Çin’in başkentinde bir araya gelmiştir. Görüşmeler, Çin dış politikasını yöneten Dışişleri Bakanı Wang Yi’nin huzurunda gerçekleştirilmiştir. İran ve Suudi Arabistan önümüzdeki iki ay içerisinde diplomatik ilişkileri yeniden tesis etme ve karşılıklı olarak büyükelçiliklerini açma konusunda mutabık kalmışlardır. İki taraf ticaret, yatırım ve kültürel değişim alanlarında iş birliğini sürdüreceklerini ifade etmiştir. Müzakereler sırasında özel vurgu güvenlik konusuna yapılmıştır. Dolayısıyla bu gelişmeler sadece küresel alanda değil Orta-doğu bölgesindeki diğer aktörlerin ve özellikle de Arap ülkeleri ile normalleşme arayışında olan İsrail’in tutumunu ve politikalarını etkilemiştir.

İSRAİL'İN İRAN-SUUDİ ARABİSTAN NORMALLEŞMESİNE TEPKİSİ

İran-Suudi Arabistan normalleşmesine ilişkin haber dünya kamuoyunda karışık tepkilere yol açmıştır. Mesela, Şanghay İşbirliği Örgütü (ŞİÖ) ve BRICS ülkeleri İran-Suudi ilişkilerinin normalleşmesini oldukça sıcak karşılarken,

Batılı ülkeler “ebedi iki rakibin” arasındaki hızlı yakınlaşmadan ve Çin’in müzakerelerdeki arabuluculuğundan endişe duymuşlardır. İlk günlerde İsrail Dışişleri Bakanlığı normalleşmeye dair herhangi bir yorum yapmayı reddetmiştir. İran ile Suudi Arabistan liderlerinin üst düzey Pekin Zirvesi, Mossad istihbarat teşkilatının gözünden kaçmış gibi bir algı oluşturulmuştur ancak bu haber, İsrail’in nükleer

potansiyeline sahip olabilen İran'a yönelik korkusunun Suudi Arabistan'la resmî ilişkiler kurmasına yardımcı olacağı varsayımını zora sokmuştur. Eski ABD Başkanı Donald Trump'ın yönetimdeki son günlerinde Birleşik Arap Emirlikleri (BAE) ve Bahreyn gibi diğer Körfez ülkeleriyle "İbrahim Anlaşmaları" kapsamında diplomatik ilişkiler kuran İsrail, Suudi Arabistan ile de aynı şey yapmayı amaçlamaktaydı. Böyle bir hamle, İsrail'in düşmanca komşuluk statüsünde köklü bir değişikliğe işaret ederek Arap dünyasından nesiller boyu süren izolasyonu fiilen sona erdirecekti.

Bu arada ABD Cumhurbaşkanı Joe Biden yönetimi, Suudi hava sahasının İsrail sivil uçaklarına

açılması gibi iki ülke arasındaki ilişkilerde ilerleme kaydedilmesine katkıda bulunmuştur. Yeni gelişmeler ise Suudi Arabistan sahalarını İsrail'in İran'a yönelik muhtemel saldırılarına doğrudan kapatmıştır. Pekin olayları, İran'la ilgili tehdit algılarının ABD desteğiyle dahi olsa, İsrail'in yalnızca iç politikasında kullanılabilir bir blöf olduğunu kanıtlamıştır. Düşük olasılığa rağmen eğer İsrail, İran topraklarını vurmaya karar verirse Tahran, İsrail'le sert konuşmaya istekli olan yeterince komşu ülkeleri toplayarak ve tüm Ortadoğu'yu riske atacak bölgesel ortama sahip olmuş gözükmektedir. Böylelikle İsrail için iç sorunların dış faktörleri şiddetlenirken çözöldüğü dönemler geride

kalmıştır. Bu nedenle 2020 yılında imzalanan ve bölgesel normalleşmeye yol açan "İbrahim Anlaşmaları" gibi müzakereler hem İsrail hem de Amerika için ileriye dönük tek bir opsiyon kalmaktadır.

Aynı zamanda İsrail muhalefeti, İran-Suudi yakınlaşmasının mevcut hükümetin dış politika başarısızlığının bir sonucu olduğuna inanarak Başbakan Binyamin Netanyahu'yu eleştirmiştir. Amerika Birleşik Devletleri de bu olaydan pek memnun olmayıp tarafsız yorumlarla yetinmiştir. Açıkçası Washington, Körfez ülkelerini İran karşıtı gündem ve İsrail ile Arap monarşileri arasındaki güçlü bağ temellerinde konsolide etmeye çalışmaktaydı. İran ile denge kurmak ise bu planın parçası değildi. Diğer

bir ifadeyle Trump ve Biden yönetimlerinin İran'a yönelik maksimum baskı stratejisi başarısız olup Batı'nın uyguladığı yaptırımları etkisiz hâle getirmektedir. ABD ve İsrail'in İran politikası seçenekleri de gittikçe azalmaktadır. Başka bir deyişle İran, artık hem ABD hem de İsrail ile müzakereler için stratejik etki kazanmaktadır.

“

Suudi-İran ilişkilerinin yedi yıl aradan sonra "normalleşmesi", İsrail ile sınırlı oranda ilişkilidir ve aslında iki ezeli rakibin soğuk politik hesaplarına dayalı bir girişimdir. Böyle bir uzlaşmanın sadece İsrail gerçeği ile değil, bir ölçüde dünya güçlerinin liderliğindeki değişimle ilgisi vardır. Örneğin, ABD yıllardır Ortadoğu'daki müdahalesini sınırlama niyetinin sinyallerini verirken, Çin de kendi rolünü güçlendirmekteydi.

”

İRAN-SUUDİ ARABİSTAN NORMALLEŞMESİNE İLİŞKİN OLASI SENARYOLAR VE İSRAİL

İsrail dışında tüm bölge ülkeleri, İran-Suudi yakınlaşmasını memnuniyetle karşılamış, bunu bölgesel sükûnetin sağlanmasına yol açabilecek ve istikrar ortamını pekiştirecek bir adım olarak değerlendirmişlerdir. İsrail ise normalleşme sürecinin bir yıl önce başladığına ve bunun Suudi-İsrail muhtemel yakınlaşmasını etkilemeyeceğine dikkat çekmiştir. Gerçekten Ortadoğu'nun iki en önemli aktörü, yaklaşık iki yıldır diplomatik iliş-

kilerin yeniden tesis edilmesi için müzakereler yürütmesine rağmen o girişimler başarısızlıkla sonuçlanmıştır. Kırılma noktası Pekin'de olmuştur. Aynı zamanda Suudiler için İran ile diplomatik ilişkilerin yeniden başlaması, İsrail ile olan yakın ortaklıklarından vazgeçmek anlamına gelmediği unutulmamalıdır. Oysa daha birkaç ay önce Riyad, Tahran'ın İsrail'e karşı bir askerî operasyon başlatmayı planlayabildiğini iddia etmişti. Öte yandan Arap medyaları, Riyad ile

Tahran arasında varılacak anlaşmanın Ortadoğu'da şiddeti durdurabileceğini tahmin etmektedir. Üstelik, bölge için önemli ve olumlu bir daha gelişme söz konusu: Suudilerin ve İranlıların 22 yıl önce imzaladığı ve her iki tarafın terörizm, uyuşturucu kaçakçılığı ve kara para aklama ile mücadelede iş birliği yapmayı kabul ettiği bir güvenlik anlaşmasının ve 1998 ticaret ve teknoloji anlaşmasının yenilemesi planlanmaktadır. Şimdilik bu girişimin nasıl gelişeceğini

ve İsrail'inin bu tür yeni yakınlaşmaya nasıl tepki vereceğini izlemek ilginç bir noktadır.

Suudi Arabistan ve İran'ın diplomatik ilişkilerini 2016 yılında kesdiğini hatırlatmakta fayda var. İki ülke, İran İslam Devrimi'nin 1979'da Batı karşıtı Şii teokrasisi kurmasından bu yana ideolojik ve askerî bir çekişme içindedir. Suudi-İran ilişkilerinin yedi yıl aradan sonra "normalleşmesi", İsrail ile sınırlı oranda ilişkilidir ve aslında

iki ezeli rakibin soğuk politik hesaplarına dayalı bir girişimdir. Böyle bir uzlaşmanın sadece İsrail gerçeği ile değil, bir ölçüde dünya güçlerinin liderliğindeki değişimle ilgisi vardır. Örneğin, ABD yıllardır Ortadoğu'daki müdahalesini sınırlama niyetinin sinyallerini verirken, Çin de kendi rolünü güçlendirmekteydi. Dolayısıyla başarıyla sonuçlanan son tur görüşmelerde ana arabuluculuğu Çinli diplomatlar yapmıştır.

“

Pekin'in Ortadoğu meselelerinde aktif siyasi rol oynaması ve bölgenin kilit rakipleri arasında doğrudan arabulucu olması nadir görülen bir durumdur. Elbette bu durum, kendisinin ve ABD'nin mağlup edilebileceğini ve Çin'in artık bölgedeki jeopolitik konumunu güçlendireceğini düşünen Tel Aviv'i endişelendirmektedir. İkinci olarak, İran ve Suudi Arabistan arasındaki normalleşme, Riyad'ın Tahran ile açık çatışmaya bel bağlamaya niyetli olmadığını göstermektedir.

”

İran-Suudi normalleşmesi İsrail'in Ortadoğu stratejisini önemli ölçüde bozmuştur. İlk olarak, Pekin'in Ortadoğu meselelerinde aktif siyasi rol oynaması ve bölgenin kilit rakipleri arasında doğrudan arabulucu olması nadir görülen bir durumdur. Elbette bu durum, kendisinin ve ABD'nin mağlup edilebileceğini ve Çin'in artık bölgedeki jeopolitik konumunu güçlendireceğini düşünen Tel Aviv'i endişelendirmektedir. İkinci olarak, İran ve Suudi Arabistan arasındaki normalleşme, Riyad'ın Tahran ile açık çatışmaya bel bağlamaya niyetli olmadığını göstermektedir. Dahası Suudiler, İran ile çatışmacı ilişkileri tercih eden İsrail'in aksine bir anlaşmaya varmak ve istikrarlı statükoya ulaşmayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak yeni ortaya çıkan bölgesel denklem ABD ile İsrail'in bölgeyi İran'a karşı konsolide etme planlarını sınırlandırmakta ve hatta Batılı müttefiklerin farklı arayışlara yönelmesine yol açmaktadır. ■